

Cezayir Öykücülüğü ve Abdulhamid b. Hadduka'nın "el-Muğterib" İsimli Öyküsü

Algeria Storytelling and The Story of Abdelhamid b. Hadouga Named "el-Muğterib"

Eyüp Bozkurt

Ars. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Res. Assist., Bitlis Eren University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Arabic Language and
Literatures

Bitlis, Türkiye

eyupbozkurt35@hotmail.com | <https://orcid.org/0000-0002-7331-847X>

Article Type / Makale Tipi

Research Article / Araştırma Makalesi

DOI: 10.33420/marife.981267

Article Information / Makale Bilgisi

Received / Geliş Tarihi: 08.10.2021

Accepted / Kabul Tarihi: 28.12.2021

Published / Yayın Tarihi: 30.12.2021

Cite as / Atıf: Bozkurt, Eyüp. "Cezayir Öykücülüğü ve Abdulhamid b. Hadduka'nın "el-Muğterib" İsimli Öyküsü". *Marife* 21/2 (2021): 1267-1289. <https://doi.org/10.33420/marife.981267>

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Copyright / Telif Hakkı: "This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) International License." / "Bu makale Creative Commons Atıntı-GayriTicari-Türetilemez 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) Uluslar arası Lisansı altında lisanslanmıştır."

e-ISSN: 2630-5550

www.marife.org

Cezayir Öykücülüğü ve Abdulhamid b. Hadduka'nın "el-Muğterib" İsimli Öyküsü

Özet

İnsanoğlunun, hislerini, duygularını ve fikirlerini aktarmada kullandığı ve yaşanmış veya kurgulanmış olayları anlatan bir nesir türü olan öykünün tarihi, günümüze çeşitli evreler geçirerek ulaşmış olsa da Antik Yunan'daki fabl ve kısa romanslara dayanmaktadır. Ancak bu tür, 19. yüzyılda Amerikan, Fransız ve Rus yazarların eserleriyle modern anlamda bir tür olabilmıştır. Bu yazarlar arasında Edgar Allen Poe (1809-1869), Guy de Maupassant (1850-1893), Nikolay Vaselyoviç Gogol (1809-1852) ve Anton Pavloviç Çehov (1860-1904) gibi yazarlar yer almaktadır. Giovanni Boccacci'nin (1313-1375) kaleme almış olduğu 'Decamero Hikayeleri' dünya edebiyatındaki ilk öykü olarak kabul edilmektedir. Alphonse Daudet'in 'Değirmenden Mektuplar' isimli öyküsü de bu türün önemli örnekleri arasında yer almaktadır. Türk edebiyatında ise Ahmet Mithat Efendi'nin 'Lataifi Rivayatı', Samipaşazade Seza'i'nin 'Küçük Şeyler' adlı eserleri ile Ömer Seyfettin'in ve Halit Ziya Uşaklıgil'in eserleri ilkler arasında bulunmaktadır. Arap coğrafyasında ise modern öykü ve diğer edebi türler gerek siyasi gerek sosyal sebeplerden ötürü 19. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Bu türde kaleme alınmış olan ilk Arapça kısa öykü Mısırlı yazar Muhammed Teymur'un kaleme almış olduğu 'Fi'l Kitâr' isimli kısa öyküsüdür. İlk olarak Mısır'da başlayan edebi hareketlilik Mehmet Ali Paşa'nın Batıya göndermiş olduğu öğrenciler sayesinde olmuştur. Daha sonra Mısırdaki başlayan bu edebi hareketlilik, Lübnan, Suriye ve Cezayir gibi Arap ülkelerinde de görülmüştür.

Cezayir'de ortaya çıkan edebi türlerin ilklerinden kabul edilen kısa öykünün, tam olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmemekle beraber yaygın olan görüşe göre birinci dünya savaşından sonrası ile 1930 yılları arasında bu türdeki denemelerin yayımlandığı kabul edilmektedir. Cezayir bu zaman diliminde adeta bir kültürel buhranın içerisindeydi. Ülkede yer alan sömürge güçleri de ülkede var olan kültürel ve siyasi çıkmazdan istifade etmiştir. Öyle ki sömürge güçleri Cezayir'i işgal etmelerinin ve bu ülkede bulunmalarının üzerinden yüz yıl kadar bir süre geçmiş olması hasebiyle Cezayir ulusal ve kültürel kimliğinin kaybolmasını kutlamaktaydı. Ülkenin tüm kademelerinde nüfuzunu arttıran sömürge güçleri oluşturdukları kanunlarla ülke genelinde Fransızca'yı yaygınlaştırma çabası içerisindeydi. Bu çabalar Fransızcanın daha çok konuşulması noktasında etkili olmuştur. Ancak bu durum ülkedeki edebi türlerin özellikle de öykü türünün geç bir vakitte doğmasına neden olmuş ve gerek edebi anlamda gerek konuşma anlamında bir ikililik söz konusu olmuştur. Hal böyleyken ülkede öykü türünde Arapçılık ve Batıcılık akımları ortaya çıkmıştır. Bu akımlardan Arapçılık akımı "Bu milletin geleceği ancak geçmişinin ihya olduğu şeyle ihya olur" sloganını benimseyen ve birinci dünya savaşında halkın İslami ve ulusal duygularını harekete geçiren Müslüman Âlimler Cemiyeti'nin tesisine ortaya çıkmıştır. Bu akımın öncülleri Arapçanın tüm Cezayir kültürüne tam anlamıyla sirayet etmesi için birçok kültürel faaliyetler icra etmişlerdir. Batıcılık akımı ise kültürel gelişme anlamında daha çok Fransızca dilini tercih eden kişilerin bulunduğu ve ülkede Fransızcanın yaygın olmasından dolayı çok hızlı bir şekilde yayılmış olan bir akımdır.

Modern Cezayir'de sömürge güçlerinin faaliyetleri ve çeşitli sebeplerden ötürü öykü ve roman gibi edebi türler diğer Arap ülkelerine kıyasla geç bir vakitte ortaya çıkmıştır. Bu iki türün önde gelen temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Abdulhamid b. Hadduka 9 Ocak 1925 tarihinde Cezayir'de doğmuş ve 1996 yılında aynı yerde vefat etmiştir. Abdulhamid b. Hadduka eserlerinde kullanmış olduğu kendisine has üslubuyla son derece başarılı bir öykü ve roman yazarı olmuştur. Genellikle göç, sevgi, evlilik, intihar ve boşanma gibi içtimai konuları işleyerek Fransız sömürgesinin Cezayir toplumu üzerinde bıraktığı sosyal ve psikolojik sıkıntıları eserlerinde sıklıkla yer vermiştir. Bu makalede ele alınan "Göçmen" isimli öyküde de yazar Cezayir'den Fransa'ya bir lokanta açma hayaliyle giden Mevlüt adlı ana karakterin başından geçen olayları ve uğramış olduğu haksızlıkları gerçekçi bir üslupla dile getirmiştir. Birçok edebi anlatım tekniğinin bir arada kullanıldığı bu öyküde anlatım dili, olay örgüsünün kuruluşu ve yer yer betimlemelere ve şiirsel ifadelerle yer vermiş olmasıyla usta bir öykücü olduğunu kanıtlamıştır. Çalışmanın konusunu bu bakımdan esas olarak Cezayir öykücülüğü, Abdulhamid b. Hadduka'nın hayatı, eserleri, edebi kişiliği ve "Göçmen" isimli öyküsünün tahlili oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Cezayir, Cezayir Öyküsü, Göç, Abdulhamid b. Hadduka.

Algeria Storytelling and The Story of Abdelhamid b. Hadouga Named "el-Muğterib"

Summary

The history of the story, which is a type of prose that human beings use to convey their feelings and emotions and which tells about lived or fictionalized events, is based on fables and short romances in Ancient Greece, although it has reached our day through various stages. However, this genre became a genre in the modern sense with the works of American, French and Russian writers in the 19th century. These authors include Edgar Allen Poe (1809-1869), Guy de Maupassant (1850-1893), Nikolay Vaselovich Gogol (1809-1852) and Anton Pavlovich Chekhov (1860-1904). The 'Decamero Stories' written by Giovanni Boccacci (1313-1375) is accepted as the first story in world literature. Alphonse Daudet's story called 'Letters from the Mill' is among the important examples of this genre. In Turkish literature, Ahmet Mithat Efendi's 'Lataif-i Rivayat', Samipaşazade Sezai's 'Little Things' and the works of Ömer Seyfettin and Halit Ziya Uşaklıgil can be counted among the first examples. In the Arab geography, on the other hand short stories and other literary genres emerged in the first quarter of the 19th century due to both political and social reasons. The first Arabic short story written in this genre is 'Fi'l Kitar' written by the Egyptian writer Muhammed Teymur. The literary activity that firstly started in Egypt was thanks to the efforts of the students whom Mehmet Ali Pasha sent to the West. This literary movement, which started in Egypt later, was also observed in Arab countries such as Lebanon, Syria and Algeria.

Although it is not known when the short story was exactly born, it is accepted as one of the first literary genres that emerged in Algeria. According to the common view, it is accepted that such essays were published between the First World War and 1930. Algeria was in a cultural crisis at this time. The colonial powers also benefited from the cultural and political dilemma in the country. Colonial powers celebrated the loss of Algerian national and cultural identity. It had been a century after they occupied and remained in Algeria. The colonial powers, which increased their influence at all levels of the country, aimed to spread the French language throughout the country with the laws they made. These efforts rendered French language the most spoken language in the country. However, this situation caused the literary genres in the country, especially the story genre, to be born in the later periods and there was a dichotomy in terms of both literary and speaking. Under these circumstances, Arabism and Westernism in the genre of short stories emerged in the country. Among these movements, the Arabism emerged with the establishment of the Muslim Scholars Association, which adopted the slogan that "The future of this nation can only be revived by what its past revives" and mobilized the Islamic and national feelings of the people during the First World War. The pioneers of this movement carried out many cultural activities for the total influence of Arabic into the entire Algerian culture. Westernism, on the other hand, was a trend that spread very quickly due to the fact that there were people who preferred the French language in terms of cultural development and the prevalence of French in the country.

Literary genres such as short stories and novels in modern Algeria emerged later than other Arab countries due to the activities of colonial powers and various reasons. Abdulhamid b. Hadouga who was accepted as one of the leading representatives of these two genres, was born on January 9, 1925 in Algeria and died in the same place in 1996. Abdelhamid b. Hadouga became an extremely successful story and novel writer with his unique style that he used in his works. He often gave place to the social and psychological problems of French colonialism on Algerian society dealing with social issues such as migration, love, marriage, suicide and divorce in his works. In the story called "Immigrant", which is discussed in this article, the author expresses the events and injustices in a realistic style that bothered the main character, Mevlut, who went from Algeria to France with the dream of opening a restaurant. In this story, in which many literary expression techniques were used together, he proved to be a master storyteller with his narrative language, the establishment of plot, the occasional descriptions and poetic expressions. In this respect, the subject of the study is composed of mainly Algerian storytelling, the life, works and literary personality of Abdelhamid b. Hadouga's and the analysis of his story "Immigrant".

Keywords: Arabic Language and Literature, Algeria, Algerian Story, Migration, Abdelhamid b. Hadouga.

Giriş

Amerikalı yazar Edgar Allen Poe (1809-1849) ve Fransız yazar Guy de Maupassant'ın (1850-1893) öncülüğünde oluşturulmuş olan daha sonra ise Rus yazarlardan Nikolay Vaselyoviç Gogol (1809-1852) ve Anton Pavloviç Çehov'un (1860-1904) meşaleyi devralmasıyla dünya çapında yaygınlık kazanan kısa öykü türü 19. yüzyıla gelindiğinde hemen hemen tüm dünya ülkelerinde revaçta olan bir edebi tür olmuştur. Hal böyleyken bu durumdan Arap ülkeleri de nasibini almıştır.¹ Zira Arap yazarlar 20. yüzyılda I. Dünya Savaşı sonrası Arap ülkelerinin içerisinde bulunduğu gerek siyasi gerek sosyal çalkantıların neticesinde oluşan buhrandan çıkmak için kendilerini edebi eserler üretmeye vermişlerdir. Fakat bu ülkelerden Cezayir ise tahakkümü altında olduğu Fransa devletinin sömürge faaliyetlerinden oldukça etkilenmiştir. Bunun neticesinde Fransızca, ülke genelinde son derece yaygınlaşmış ve edebi kalkınma hareketleri ülkede geç başlamıştır.

Cezayir'de ortaya çıkan edebi türlerin ilklerinden kabul edilen kısa öykünün, tam olarak ne zaman ortaya çıktığı araştırmacılar tarafından saptanamamıştır. Yaygın olan görüşe göre ise birinci dünya savaşından sonrası ile 1930 yılları arasında bu türdeki ilk denemelerin yayımlandığı kabul edilmektedir.² Araştırmacıların, kısa öykünün Cezayir'de ne zaman ortaya çıktığına dair ittifak edememelerinin esas sebebi ise ilk dönem öykücülerinin öykülerini müstakil olarak değil de gazate ve dergi gibi mecralarda yayımlamaları ve söz konusu öykülerin edebi ve sanatsal anlamda öykü sıfatını taşıyacak kapasitede olmamasıdır.³

Cezayir bu zaman diliminde adeta bir kültürel buhranın içerisindeydi. Ülke- de yer alan sömürge güçleri de Cezayir'de var olan kültürel ve siyasi çıkmazdan istifade etmiştir.⁴ Bu esnada da ülkede edebi anlamda ikililiğin neticesinde ortaya çıkan Cezayirli Arapçılık ve Batıcılık akımı yazarları ve Müslüman Âlimler Birliği üyeleri ülkedeki edebi canlılığı oluşturma gayesi içindeydi. Bu amaca hizmet eden kişilerin başında Muhammed el-Âbid el-Celâli (1890-1967), Muhammed es-Sa'îd ez-Zâhirî (1899-1956), Ahmed Ridâ Hûhû (1907-1956), Ahmed b. 'Âşûr (1907-?), Ahmed b. Ziyâb (1914-2009), Muhammed Mesâyif (1924-1987) gibi birçok Cezayirli öykü yazarları bulunmaktaydı.⁵ Abdulhamid b. Hadduka da bu yazarlardan biridir. Hadduka gerek Cezayir'de bulunan Cezayirliilerin gerek Fransa'ya göç etmiş olan Cezayirliilerin Fransız sömürge güçlerinin uygulamış olduğu baskıcı yönetimden dolayı yaşamış olduğu sıkıntıları eserlerinde toplumcu gerçekçilik ekseninde dile getiren bir yazardır. Yazarın bu anlamda ele aldığı en meşhur hikâyesi "Göç-

¹ Muhammet Tasa, "Suriye Öykücülerinden Mâcid Reşid El-'Uveyyid'in 'Sıcak Bir Yaz'ı", *Marife* 6/2 (2006), 133-150; Sedat Şensoy, "Suriye Öykücülerinden Zühre eş-Şelebi'nin Hamidiye'deki Çılgık İsimli Öyküsü", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/48 (2019), 119-132; İsmail Ekinci, "Ürdün Hikâyeciliği ve İlyâs Ferkûh'un 'Denizi Kim Sürüyor?' İsimli Hikâyesi", *Eskiye* 43 (2021), 337-350.

² Turgay Gökgöz, *Modern Cezayir Edebiyatı* (İstanbul: Akdem Yayınları, 2020), 237.

³ Turgay Gökgöz- Menekşe Filiz Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü* (İstanbul: Akdem Yayınları, 2019), 11.

⁴ Turgay Gökgöz- Menekşe Filiz Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü* (İstanbul: Akdem Yayınları, 2019), 23.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökgöz, *Modern Cezayir Edebiyatı*, 242-246.

men" isimli hikâyesidir. Bu çalışmada Cezayir öykücülüğüne ve Abdulhamid b. Hadduka'nın hayatı, edebi kişiliği ve eserlerine değinildikten sonra yazarın "Göçmen" isimli hikâyesi çevrilip ayrıntılı olarak tahlil edilmiştir.

1. Cezayir'de Öykü

Cezayir'de öykü, Fransızların bölgede uzun zamandır süre gelen sömürgecilik faaliyetlerinden ve çeşitli sebeplerden dolayı diğer edebi türlerde de olduğu gibi Arap ülkelerindeki türlerin doğuşu ve gelişimine kıyasla geç zuhur etmiş ve gelişmiştir. Bu durumdan Cezayir'deki öykü ve diğer türlerde eserler kaleme alan yazarlar da olumsuz yönde etkilenmiştir.⁶ Yirminci yüzyılın başlarına gelindiğinde Cezayir dışındaki Arap ülkelerinde öykü türü gelişme noktasında mesafe katetmekteyken Taha Hüseyin (1889-1973), Muhammed Teymur (1892-1921), Mahmud Teymur (1894-1973), Muhammed Hüseyin Heykel (1888-1956), Muhammed Tahir Lâşîn (1894-1954) gibi yazarlar Arap coğrafyasında eserleriyle seslerini duyurmaya başlamışlardı. O vakitte Cezayir ise ülkede uzun yılladır var olan sömürgeciliğin etkinliğini azaltmak hatta ortadan kaldırmakla meşguldü. Dolayısıyla Cezayir'de öykü türünün ortaya çıkması gerek I. Dünya Savaşı'ndan gerekse de ülkenin yaşamış olduğu siyasi çalkantılardan ve ülkenin bu sıkıntılardan kurtulmaya çalışması vakit aldığından dolayı XX. yüzyılda I. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk nüvelerini vermeye başlamıştır.⁷ Ayrıca Cezayir öykücülüğünün ortaya çıkma aşamasında Arap ülkelerinden istifade etmesi kaçınılmazdır.⁸ Zira Cezayir'de kısa öykünün Arap ülkelerine nazaran geç ortaya çıkışı ve diğer Arap ülkelerinde yaşayan Cezayirlilerin Arapçaya çevrilmiş yabancı eserlere ulaşım ve istifade etmeleri, Arap ülkelerinin Cezayire öykü bağlamında bir rol model olduğunu göstermektedir.⁹ Âmir Mahlûf'a göre ise modern Cezayir öyküsünün ilk dönemlerde edebi anlamda gelişimine diğer Arap ülkelerinde ikamet eden Cezayirli yazarların etkisi büyük olmuştur. Zira bu yazarlar eserlerini zorluk çekmeden yayınlama imkânı bularak genel olarak Cezayir edebiyatının özel olarak ise öykü türünün gelişimine katkıda bulunmuşlardır.¹⁰

Cezayir basınının da modern öykünün gelişmesi noktasında katkısı olmuştur. Zira Cezayir'deki ulusal gazeteler 20. yüzyılın ilk çeyreğinde edebi eserlere yönelmiştir. Muhammed es-Sa'îd ez-Zâhirî tarafından kaleme alınan, 1925 senesinde Cezayir ve Fransızlar arasındaki eşitlik probleminde değindiği *Fransûva ve'r-Reşîd* isimli öykü Cezayirli vatandaşlar tarafından oldukça rağbet görmüştür. Yaza-

⁶ Abdullah Halîfe Rakîbî, *Tatavvuru'n-Nesri'l-Cezâiri el-Hadis* (Tunus: ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-Kitâb, 1978), 167.

⁷ Abdullah Halîfe Rakîbî, *el-Kıssatu'l-Kasîra fi'l-Edebi'l-Cezâiriyyi'l-Mu'âsir* (Lübnan: Dâru'l-Kâtibi'l-'Arabî li't-Tibâa' ve'n-Neşr, 1969), 11; Ahmet Hamdi Can, *Modern Cezayir Edebiyatı ve et-Tahir Vattar'ın Romanlarında Toplumcu Gerçeklik* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2013), 78.

⁸ Can, *Modern Cezayir Edebiyatı ve et-Tahir Vattar'ın Romanlarında Toplumcu Gerçeklik*, 78.

⁹ Gökgöz, *Modern Cezayir Edebiyatı*, 239.

¹⁰ Âmir Mahlûf, *Mezâhiru't-Tecdid fi'l-Kıssati'l-Kasîra bi'l-Cezâir* (Şam: İttihâdu'l-Kuttâbi'l-'Arab, 1998), 54.

rın kaleme almış olduğu öyküler Kahire menşeli dergiler olan el-Feth, er-Risâle ve ez-Ziyât dergilerinde basılmıştır. Abdulmelik Murtâd'a göre Muhammed es-Sa'îd ez-Zâhirî'nin zikri geçen bu öyküsü bu türde kaleme alınan ilk eser niteliği taşımaktadır. Florida üniversitesi Arap dili ve Edebiyatı profesörü Ayda Edib Bâmiye bu hususta Ali Bekr es-Selâmi'nin eş-Şihâb gazetesinde 1926 senesinde yayımlanmış olan *Dem' 'ale'l-Bu'esa'i* (Sefillere Gözyaşı) isimli öykünün ilk eser olduğunu söylemektedir. Söz konusu bu eser dönemin dini kurumlarının ve bazı tarikatların halkın dini duygularını istismar etmesini konu edinmiştir. Abdullah er-Rakîbî'ye göre ise öykü özelliklerini içerisinde barındıran bir makaleyi andıran *Ellezi Huve Mezîc* (Karışmış Olan) isimli eserin 1930'lu yılların sonuna doğru yazılmış olduğunu ve bu eserin ilk olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca Salih Harfî de Cezayir'deki kaleme alınmış olan ilk kısa öykü eserinin Muhammed el-Âbid el-Celâli'nin yazmış olduğunu söylemektedir.¹¹

Kısa öykü türü Cezayir'de ilk aşamada makale¹² tarzı öykü ve betimleyici¹³ öykü olmak üzere iki şekilde gelişme kaydetmiştir. İlk aşamada kaleme alınan ve daha çok makameyi andıran Cezayir kısa öyküleri içerik açısından ise dini ve islâhi temalı olup üslup açısından irşâd ve vaaz üslubundadırlar. Bu yönüyle ilk dönem kısa öykülerinin ağırlıklı olarak makale tarzıyla kaleme alındığı söylenebilir. Betimleyici öyküler ise ilk aşamada makale tarzı öykü kadar yaygın olamamıştır. Ancak II. Dünya Savaşı sonrası yaygınlık kazanabilen bu tür, içerik açısından da eğitim, aile ve evlilik gibi sosyal konuları işlemesiyle tema yönünden makale tarzın öyküden daha geniştir. Bu iki şekilde gelişen Cezayir kısa öyküsünün ancak 1950'li yıllara gelindiğinde sanatsal anlamda daha belirgin bir hale gelebilmiştir.¹⁴ Bu zaman dilimi Cezayir öyküsü için ikinci aşama olarak nitelendirilebilir. Zira bu dönemde II. Dünya savaşında itilaf devletlerinden olan Fransa'nın galip gelmesi üzerine Cezayir halkına verdiği sözlerin tutulmasını isteyen bağımsızlık yanlısı bir grup sokaklara çıkmış ve Cezayir halkının haklarını talep etmişlerdir. Ancak bu olay yüz bin kadar ölü ve binlerce kişinin yaralanmasıyla son bulmuştur. Bu durum Cezayir hakkında sömürge rejimine karşı siyasi ve fikri bir uyanışı beraberinde getirmiş ve 1954 yılında başlayan bağımsızlık savaşına zemin hazırlamıştır. Bu fikri uyanış edebiyata da yansımıştır. Öyle ki bu dönem zarfında yazılan öyküler bağımsızlık sürecine girilmesiyle beraber sanatsal, estetik ve içerik açısından kendisini hisset-

¹¹ Allâve Kûse, *Edebiyyetu'l-Kissati'l-Cezâiriyyeti'l-Kasîra 2000-2012* (Cezayir: Muhammed el-Emîn Dibâğîn Üniversitesi Diller ve Edebiyat Fakültesi, Doktora, 2015), 27; Gökgöz, *Modern Cezayir Edebiyatı*, 237.

¹² Bu tarz öyküler, muhteva açısından makameyle benzerlik arz etmektedir. Dini ve islâhi içerikli öyküler olmakla birlikte genelde irşâd ve vaaz üslubunda olmaktadır. Dini bir makaleden farkı ise üslubunun daha akıcı, içeriğinin daha dikkat çekici olmasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz., Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 14.

¹³ Şekil açısından bir bütün olmayıp daha çok dağınık olan öykülerdir. İçerik açısından ise belli bir konuya odaklanılmaz. Üslubunun ağır, didaktif ifadelerin, uzun cümlelerin ve kişi ve olay tasvirlerinin yoğun olduğu öykülerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 17,18.

¹⁴ Gökgöz- Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 13.

tirmeye başlamıştır.¹⁵ Dolayısıyla 1954 yılındaki bağımsızlık için başlatılan devrimin Cezayir kısa öyküsünü daha dinamik bir hale getirdiği kabul edilebilir.

Cezayir kısa öyküsünün sanatsal olarak değer kazanmasının en önemli etkilerinden birisi de Arap dünyasında kaleme alınan eserlerdir. Binaen aleyh Arap ülkelerinde yaşayan Cezayirli edebiyatçıların edebiyatla yakın temas kurmaları Cezayir edebiyatına özellikle de öykünün gelişimine katkı sağlamıştır.¹⁶ Nitekim Cezayirli edebiyatçıların bu teması, Cezayirli edebiyatçıların söz konusu ülkelerde eğitim almalarına, Arap edebiyatının asıl kaynaklarına ulaşım biçim ve içerik açısından son derece zengin ve nitelikli Arap öykülerini inceleme imkânı tanımıştır. Tüm bu zikredilenler Cezayir'de kısa öykü türünün şekil, içerik ve üslup bakımından zenginleşmesine katkıda bulunmuştur.¹⁷

Doğuşundan gelişimine önde gelen Cezayir öykücülükleri şunlardır; Muhammed el-Âbid el-Celâlî (1890-1967), Muhammed es-Sa'îd ez-Zâhirî (1899-1956), Ahmed Rıdâ Hühû (1907-1956), Ahmed b. 'Âşûr (1907-?), Ahmed b. Ziyâb (1914-2009), Muhammed Mesâyif (1924-1987), Muhammed Sâlih es-Sıddîk (1926-), 'Abdullah Halife er-Rakîbî (1928-), 'Usmân Sa'dî (1930-), 'Abdumecîd eş-Şâfi'î (1933-1973), Ebu'l-Îd Dûdû (1934-2004), 'Abdumelik Murtâd (1935-), Zuhûr Vennîsî (1937-), 'Umer b. Kîne (1944-), Ahmed Mennûr (1945-), Muhammed 'Abdullah el-'Alî 'Ar'âr (1946-), Ahmed Bûdşîşî (1951-), Cîlâlî Hallâs (1952-), Bâdis Fûğâlî (1955-), Râbah Haddûsî (1955-), Muhammed Emîn ez-Zâvî (1956-), Sa'îd Bûtâcîn (1958-), Zehra Dîk (1959-), Riyâd Vattâr (1968-), Beşîr Mufdî (1969-), Rebî'a Zenâtî. Bu makalenin konusu olan ve "Göçmen" isimli öyküyü kaleme alan Abdulhamid b. Hadduka (1925-1996) da Cezayir öykücülüğüne önemli katkısı bulunan yazarlardandır.

2. Abdulhamid b. Hadduka

2.1. Hayatı

Cezayir'in başkentine iki yüz km uzaklıkta olan Burc Bû Arîrîc vilayetinin el-Mansûra bölgesine bağlı el-Hamrâ köyünde 9 Ocak 1925 yılında dünyaya gelen Abdulhamid b. Hadduka¹⁸ Cezayir'in bağımsızlığından sonra 1971 yılında Cezayir'de Arapça yazılmış ilk roman olan *Rîhu'l-Cenûb* (Güney Rüzgârı) adlı eserin sahibidir. Hadduka Cezayir'in en meşhur ediplerinden biri olarak kabul edilir. Birçok romanı ve kısa hikâyesi bulunan yazar farklı alanlarla da iştigal etmiştir. İlim ehli bir ortamda yetişen Abdulhamid b. Hadduka'nın babası Fas Karaviyyîn Üniversitesi'nde eğitim almış fakih ve öğretmen bir kimseydi. Öyle ki babası Burc Bû Arîrîc bölgesinin farklı köylerinde Kur'an, fıkıh usulü, edebiyat ve dil dersleri vermiştir.¹⁹

¹⁵ Ebu'l-Kâsım Sa'dullâh, *Dirâsât fi'l-Edebi'l-Cezâiriyyi'l-Hadîs* (Cezayir: Dâru'r-Râidi li'l-Kitâb, 2007), 59; Gökğöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 27.

¹⁶ Gökğöz, *Modern Cezayir Edebiyatı*, 239.

¹⁷ Can, *Modern Cezayir Edebiyatı ve et-Tahir Vattâr'ın Romanlarında Toplumcu Gerçeklik*, 86.

¹⁸ Gökğöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 69.

¹⁹ Ahmed Bakkar, "en-Nassu'l-Muvazi fi Rivayeti el-Caziye ve'd- Dervîş li 'Abdilhamid b. Hedduka", *el-*

Abdulhamid b. Hadduka dönemin şartları gereği gerek kendisinin gerek akranlarının içerisinde bulunduğu şartların eğitim ve sosyal yaşantı açısından zor bir dönem olduğunu ifade ederek iki dünya savaşı arasında yetişmiş Cezayirli çocukların durumunu şu şekilde ifade etmiştir; “Gerçek bir acının olduğu, derdin ve sefaletin bilhassa köylerde yaşandığı bir çocukluk dönemidir bu dönem.” Ancak Hadduka diğer yaşlılarına kıyasla kendisini çok şanslı hissetmişti. Çünkü o bu dönemde yaygın olan duruma kıyasla nispeten kültürlü bir aile içinde yetişmiştir. Öyle ki babasının her ne kadar mensup olmasa da Müslüman Âlimler Birliği üyelerinin yapısına benzeyen bir yapısı vardı. Çocukluğu boyunca el-Mansûra’da bulunan Fransız okullarında okumuştur. Okul dışında ise Kur’an-ı Kerim’i ezberlemeye çalışmıştır. Ayrıca fıkıh usulü, Binbir Gece Masalları, Benî Hilâl’in hayatını, İbn Malik’in Elfiyye’sini ve edebiyat alanına dair birçok kitabı okumuştur.²⁰

Abdulhamid b. Hadduka’nın babasının kültürlü ve eğitilmiş bir kişi olup büyük bir kütüphaneye sahip olması onu akranlarından bir adım öne taşımıştır. Zira bu kütüphane paha biçilmez eserleri ve daha sonra sömürgeci Fransız devletinin devrim sırasında yakacağı fıkıh, nahiv, sarf, belagat, tarih, astronomi, ziraat alanlarındaki el yazmalarını ve Endülüs emirlerinin mektuplarını barındırıyordu. Hadduka’nın ilk okumaları eğitiminden önce çocukluk yıllarında babasının öncülüğünde başlamıştır. Annesi halı dokuma işiyle uğraşırken Hadduka Antera ve Vâkidî, Afrika ve Şam hikâyelerini ve Binbir Gece masallarını okuduğu esnada annesi anlamadığı cümleleri oğluna sorardı. Hadduka da babasının yardımıyla cevaplamaya çalışırdı. Hata ettiği durumlarda babası müdahale eder hatasını düzeltirdi. Böylelikle babasının Hadduka’nın ilk öğretmeni olduğu anlaşılmaktadır. Babasıyla okuduğu eserler arasında *Ecrûmiyye*, *Şüzûru’z-Zehab*, *İbn Malik’in el-Elfiyyesi*, *Şerhu’l-Mekkûdi*, *Şerhu’l-İbn Akîl* ve *ed-Dürretü’l-Beydâ* yer almaktadır.²¹

Abdulhamid b. Hadduka, babasından aldığı eğitimin ardından 1940 yılında II. Dünya Savaşı sırasında yaklaşık on beş yaşlarındaiken halk partisine bağlı Konstantîne’de yer alan Kettaniyye Enstitüsü’ne girmiştir. Ardından buradan mezun olduktan sonra Cezayir’in doğu bölgesinde yaşanan 1945 yılındaki 8 Mayıs olaylarından²² bir ay sonra ülkedeki sömürge rejiminin baskıcı faaliyetlerinin had safhaya ulaşmasından ötürü Marsilya’ya gitmiştir. Burada tüccar bir akrabasının yanına kalmış ve bir plastik fabrikasına girmiştir. Bu enstitüden diplomasını aldıktan sonra Marsilya’da bir süre daha yaşamaya devam etmiştir. Burada bulunduğu süre zarfında fabrikalarda çalışan Cezayir’den Fransa’ya göç etmiş işçilerin durumlarına şahitlik etmiştir. Bu izlenimlerini daha sonra el-Kâtib ve Kasas Uhrâ adlı

→

Kısmî’l-Arabi Dergisi 23 (2016), 244; Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 69; Enis b. Hadduka, “Benhedouga”, *es-Siretu’l-Kamile li ‘Abdîlhamid b. Hadduka* (Erişim 12 Haziran 2021).

²⁰ Enis b. Hadduka, “Benhedouga”, (Erişim 12 Haziran 2021).

²¹ Enis b. Hadduka, “Benhedouga”, (Erişim 12 Haziran 2021).

²² 1945 katliamları olarak bilinir. Söz konusu tarihte itilaf devletlerinden olan Fransa’nın II. Dünya savaşında galip gelmesi üzerine Cezayir’de bağımsızlık yanlısı gruplar, Cezayir halkının haklarını talep eden bir protesto düzenlemişlerdir. Bunun sonucunda ise bu protestoları bastırmak adına sömürgeci Fransız yönetimi binlerce kişiyi katledip yaralamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz., Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 27.

öykü koleksiyonunda yazıya dökmüştür.²³

Abdulhamid b. Hadduka 1949 yılında Fransa'dan Tunus'a dönüp amcasının oğlu Mesûd b. Hadduka eşliğinde Zeytune Üniversitesi'ne kaydolmuştur. Zeytune Üniversitesi hocalarından Muhammed Fâdil b. Âşûr, Muhammed Salih ve Habib Kassâr gibi İslam Arap kültürü alanında uzman kişilerin öğrencisi olmuştur. Zeytune Üniversitesi'ndeki eğitiminin yanı sıra Drama Sanatları Enstitüsü'nde dört yıl boyunca eğitim görmüştür. Tunus'taki bu eğitiminin sonunda Zeytune Üniversitesi'nden ve Drama Sanatları Enstitüsünden uluslararası geçerliliği olan diplomasını elde etmiştir. Tunus'taki eğitim hayatının yanı sıra aktif siyasi bir yönü de olan Hadduka Cezayirli Talebeler Birliği'nin başkanlığını üstlenmiştir. 18 Ocak 1952 olaylarından²⁴ sonra Tunus'taki sömürge güçleri tarafından tutuklanmıştır. Fakat hapisten kaçıp Cezayir'e dönebilmiştir.²⁵

Cezayir'e döndükten sonra burada mezun olduğu Kettaniyye Enstitüsü'nde dersler vermeye başladı. Devrimin patlak verdiği zaman olan 1955'in 5 Kasım sabahı polislin kendisini aradığı bilgisini edindi. Bu haber üzerine ilk önce el-Hamrá' köyüne oradan da Fransa'ya kaçtı. Tekrardan Fransa'ya gittiğinde burada plastik fabrikasında çalıştı ve 1956 yılından 1958 yılına kadar Fransız radyo ve televizyonunda stajyerlik yapıp radyo yapımcısı olarak çalıştı. Ayrıca burada bulunduğu süre zarfında BBC'ye birçok piyes yazmıştır.²⁶

Abdulhamid b. Hadduka 1958 yılında tekrardan Tunus'a dönmüştür. Burada Ulusal Bağımsızlık Cephesi'nin denetiminde olan Tunus Radyosu'nda çalışmaya başlamıştır. Fransızca ve Arapça yazılı olan Kuzey Afrika edebiyatını tanıtmak için "Elvân" adında kültürel bir programın yapımını üstlenmiştir. Ayrıca polisiye ve toplumsal konulu haftalık radyo programları ve çocuklara özel "Cennet'ul-Etfâl" (Çocukların Cenneti) adında program yapmıştır. Bu radyo programları Tunus'ta oldukça meşhur olmuştur. Öyle ki Hadduka bu programları dinleyen kişilerden haftalık olarak altı bini geçen mesajlar almaktaydı. Hadduka bu radyoda çalıştığı zaman diliminde yaklaşık olarak otuzu aşkın dram eseri kaleme almış ve geçici Cezayir Hükümetinin teklifi üzerine haftalık olarak yayınlanması planlanan "Savtu'l-Cezayir" (Cezayir'in Sesi) adında bir programın yapımcılığını üstlenmiştir.²⁷

Abdulhamid b. Hadduka Cezayir'in bağımsızlığını elde etmesinden üç ay sonra 1962 yılında vatanı Cezayir'e dönmüştür. Burada Cezayir televizyonu ve radyosunda programlar yapıp bu yayın kuruluşuna bağlı olan bir sanat topluluğu

²³ Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 69.

²⁴ Bu olaylar Tunus halkının Fransız sömürge güçlerine karşı başlatmış olduğu bağımsızlığın kazanıldığı tarih olan 20 Mart 1956 yılına kadar devam eden ayaklanmalardır.

²⁵ Bakkar, "en-Nassu'l-Muvazi fi Rivayeti el-Caziye ve'd- Derviş li 'Abdilhamid b. Hedduka", 244; Sevda Yaşlak, *Abdulhamid B. Hadduka ve Ğaden Yevm Cedit Adlı Romanı* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2014), 32; Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 70.

²⁶ Enis b. Hadduka, "Benhedouga", (Erişim 12 Haziran 2021); Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 70.

²⁷ Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 69; Enis b. Hadduka, "Benhedouga", (Erişim 12 Haziran 2021).

oluşturmuştur. Bu toplulukta birçok Cezayirli sanatçı ve oyuncu bulunmaktaydı. Ayrıca Hadduka Berberice yayın yapan bir kanalın müdürlüğünü, 19 Eylül 1990 yılında Cezayirli Yazarlar Birliği üyelerinin beşinci kurultayından çıkan kararla genel sekreter yardımcılığı, Milli Kitap Kurumu'nun genel müdürlüğünü, Kültür Komitesi'nin başkanlığını, Başkan Muhammed Bûdiyâf tarafından verilen görevle Milli İstişare Kurulu'nun üyeliğini ve başkan vekilliğini ve Muhammed Bûdiyâf'ın ölümünün ardından 26 Temmuz 1993 yılına kadar aynı kurumun başkanlığını üstlenmiştir. Mustafa Paşa hastanesinde yaklaşık dört ay boyunca amansız bir hastalıkla pençelesen Cezayirli yazar Abdulhamid b. Hadduka 21 Ekim 1996 yılında 71 yaşında arkasında fikri, sanatsal ve kültürel bir miras bırakarak hayata gözlerini yummuştur.²⁸

2. 2. Edebi Kişiliği

Abdulhamid b. Hadduka Cezayir'de yetişmiş olan en kabiliyetli edebiyatçılardan biridir. Gerek ilmi gerek sosyal alanda yaşamış olduğu deneyimlerini ve tecrübelerini sentezleyip eserlerinde işleyen ve okurlara aktaran bir yazardır. Cezayir'de yaşanmış olan siyasi ve kültürel olaylardan hareketle bölgedeki edebi çevrenin filizlenmesine olanak sağlamıştır. İş hayatındaki zorluklara ve doktorların kendisini yormama hususundaki tavsiyelerine rağmen o edebi faaliyetlerine hız kesmeden devam etmiştir. Cezayir kültürünün kozmopolit yapısına rağmen bu kültürü ayrılmaz bir parça olarak görmüş ve toplumunun maruz kaldığı sıkıntıları doğrudan eserlerinde dile getirmiştir. Cezayir'in Fransız sömürgesi olduğu yıllarda meydana gelen kültürel değişimleri görmezden gelmemiş ve halkın kendi kültürüne dönmesi hususunda serzenişlerde bulunmuştur.²⁹

Eserlerinde genel olarak kadın, göç, devrim savaşı, özgürlük ve dil problemlerini tema olarak işleyen Abdulhamid b. Hadduka Cezayir edebiyatının önde gelen kısa öykü, roman, radyo ve televizyon piyesleri yazarlarındandır. Özellikle de erken dönemde kaleme aldığı eserlerinde göze çarpan en önemli husus bağımsızlık savaşının Cezayir halkı üzerinde bıraktığı etkilere değinmesidir. Bunun yanı sıra kendisi de kırsal kesimde yetişmiş olması hasebiyle eserlerinde kırsal kesimin yaşamış olduğu sıkıntılara ve Cezayir'den Fransa'ya göç eden göçmenlerin problemlerine sıklıkla yer vermiştir. Ayrıca eserlerinde Cezayir'de yaşamış olan güçlü kadın karakterler yaratıp bu kadınların haklarını savunmuştur. Gerek bağımsızlık savaşı döneminde gerek bağımsızlık savaşı sonrasında yazdığı eserlerinde farklı üsluplar kullanan yazar toplumcu gerçekçilik bakış açısıyla Cezayir'de sanatsal birliği oluşturmaya çalıştığı görülmektedir.³⁰

Hadduka Fransızca'yı çok iyi biliyor olmasına ve bu dilde eserler kaleme alabilecek kapasitede olmasına rağmen kaleme aldığı eserlerinin tamamını fasih Arapçayla yazmıştır. Öyle ki yazarın eserlerinde seçmiş olduğu kelimeler olay ör-

²⁸ Enis b. Hadduka, "Benhedouga", (Erişim 12 Haziran 2021); Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 71.

²⁹ Yaşlak, *Abdulhamid B. Hadduka ve Çaden Yevm Cedid Adlı Romanı*, 32.

³⁰ Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 80.

güsündeki duygusal geçişleri hissedilir kılmaktadır. Yazmış olduğu romanlar ve hikâyelerindeki dil ileri bir seviye kullanılıp anlaşılacak düzeyde olmamış aksine herkes tarafından anlaşılabilir basit bir dil düzeyindedir. Fakat bu basit dili kullanmakla beraber belirli bir seviyeye hitap edilmiş ve bu seviyenin kültürel düzeyi ve konumu göz ardı edilmemiştir.³¹

İlk yazma deneyimlerine 1951 yılında gazete köşe yazılarıyla başlayan Abdulhamid b. Hadduka en-Nahda, ez-Zehra, es-Sabâh ve eş-Şebâb gibi Tunus yerel gazeteleriyle adını duyurmaya başlamıştır. 1952 yılında edebi anlamdaki ilk eseri olan Hâmil-u'l Ezhâr (Çiçek Taşıyıcısı) adında bir şiiri yayımlanmıştır. Edebiyata şiirle başlayan yazar daha sonraları şiir yazmayı bırakmıştır. Bu yüzden Abdulmelik Murtâd onu şairler kategorisinde değerlendirmeyi uygun görmemiştir. Daha sonraları roman ve hikâyeye yazımına yönelen yazar Abdulhamid b. Hadduka eserlerinde daha çok kadın olgusu, göç, köy hayatı ve Cezayir halkının bağımsızlık sürecinde karşılaşmış olduğu sıkıntıları eserlerinde işlemiştir. İlk romanı olan ve kırsal kesimin gelenek ve göreneklerini işlediği Rihû'l Cenûb (Güney Rüzgârı) adlı eseriyle birçok edebiyat eleştirmeninin beğenisini toplayan Hadduka'nın bu eseri onu Cezayir romanının kurucularından biri olmasını sağlamıştır. Bu yönüyle yazar Hadduka'nın, şiir ve uzun hikâyeye yazımından romancılığa tam anlamıyla geçiş yapabildiğini söylemek mümkündür.³²

2. 3. Eserleri

2. 3. 1. Kısa Öyküleri

1. *Zilâl Cezâiriyye* (Cezayir'in Gölgeleleri, Beyrut: Dâru'l-Hayat, 1960): Yazarın ilk eseri olan bu kısa öykü koleksiyonunda iki kısa öykü, üç kaside ve iki piyes yer almaktadır. Milli duygularla yazılmış olan bu koleksiyonda yer alan öykülerde, üst-üslup bakımından yenilikçi ve modernist bir bakış açısı mevcuttur. Eserdeki öykülerin bazıları şunlardır: el-Cundî ve'l-Leyl ve 'Âşikatu'l-Kîsâra.

2. *el-Eşî'atu's-Seb'a* (Yedi Işın, Tunus: Şeriketu'l-Kavmiyye li'tevzi' ve-Neşr 1962): Bu koleksiyonun isminde yer alan yedi ışın ismi, bir çocuk, annesi, babası, oturduğu yerde bulunan gölet, bu göletteki yaratık, yedi taş ve güneşi temsil etmektedir. Bu eser Cezayir bağımsız olduktan sonra 1981 tarihinde Cezayir'de tekrardan yayımlanmıştır. Tunus'ta yayımlanan baskıda on bir öykü bulunmaktadır. Cezayir'deki basımında bu öykülere iki öykü daha eklenmiştir. Koleksiyondaki öyküler şunlardır: el-Eşî'atu's-Seb'a, el-Musâfir (Yolcu), Yedu'l-İnsân (İnsanın Eli), İbnu's-Sahrâ' (Çölün Oğlu), Semenu'l-Mehr (Mehrin Bedeli), Muntasafu'n-Nehâr (Gündüzün Ortası), es-Sadâka (Sadaka), 'Umrî el-Hakîkî (Gerçek Ömrüm), el-Batal (Kahraman), el-Evcuh el-Halfiyye (Arka Yüzler) ve Dem'a Kadîme (Eski Gözyaşı), Hulmu's-Sayf (Yaz Rüyası) ve el-Vasiyye (Vasiyet).

3. *el-Kâtip ve Kasas Uhrâ* (Yazar ve Diğer Öyküler, Cezayir: Şeriketu'l-

³¹ Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 80.

³² Muhammed Havârî, "el-Mecelletu es-Sakâfiyye el-Cezâiriyye", *Ma'lûmât Cedîde Havle'l Edîb el-Cezâiri* Abdulhamid b. Hadduka (Erişim 27 Aralık 2021).

Vataniyye li'Neşr-i ve-Tevzi' 1974): Bu koleksiyon 1963-1971 yılları arasında kaleme alınmış olup içerisinde on kısa öykü bulunmaktadır. Bu makalede ele alınan öykü de bu koleksiyon içerisinde. Koleksiyondaki öyküler şunlardır: el-Kâtib (Yazar), 'Azîze, el-İnsân, el-Uğniyetu'l-Kadîme (Eski Şarkı), er-Racul el-Mezra'a (Adam ve Çiftlik), el-Muğterib (Göçmen), el-Uğniyetu'l-Le'îne (Lanetli Şarkı), el-Ferâğ (Boşluk) ve er-Risâle (Mektup).³³

2. 3. 2. Romanları

1. *Rîhu'l-Cenûb* (Güney Rüzgârı, Cezayir: Şeriketu'l-Vataniyye li'Neşr-i ve-Tevzi' 1971): Cezayir'de bağımsızlıktan sonra kaleme alınmış olan ilk roman özelliğini taşımaktadır. Aynı zamanda bu eser yazarın da ilk romanıdır. Eserde geleneksel adetler, taşradaki halkın durumu, kadına sosyal hayatta yer verme, hurafe inançlar gibi konular işlenmiştir.

2. *Nihâyetu'l-Ems* (Dünün Sonu, Cezayir: Şeriketu'l-Vataniyye li'Neşr-i ve-Tevzi' 1975): Yedi ana bölümden ve 268 sayfadan oluşan romanın ana karakteri bağımsızlık savaşında yer almış Beşir adındaki kişidir. Bu karakter daha sonra öğretmen olarak Cezayir'in bir beldesine öğretmen olarak atanır. Eserde iç konuşma ve geriye dönüşlere sıklıkla yer verilmiştir.

3. *Bâne's-Subh* (Şafak Gözüktü, Cezayir: Şeriketu'l-Vataniyye li'Neşr-i ve-Tevzi' 1980): İlk yayımladığı romanlarında daha çok taşra hayatından bahseden yazar bu eserinde şehir hayatını ele almıştır. Eserde eğitim, tarım, kadının toplumdaki yeri, anayasa ve nesil çatışması konularını işlemiştir.

4. *el-Câziye ve'd-Derâviş* (Câziye ve Dervişler, Cezayir: Şeriketu'l-Vataniyye li'Neşr-i ve-Tevzi' 1983): Yazarın olay örgüsündeki zamanları "Birinci Zaman" ve "İkinci Zaman" diye kısımlandırdığı bu romanda şehit kızı olan el-Câziye adındaki bir bayanın ve onunla evlenmek isteyen birkaç yan karakterin başından geçen olaylar anlatılmaktadır.

5. *Ğaden Yevm Cedit* (Yarın Yeni Bir Gün, Cezayir: Dâru'l-Kasabati li'Neşr-i, 1992, Beyrut: Dâru'l-Edeb, 1997): 47 bölüm ve 292 sayfadan oluşan eser yazarın en son kaleme aldığı romanıdır. Eserde taşra hayatı, burada yaşayan kadınların sıkıntıları, taşradan şehre göç gibi konular işlenmektedir. Eserde olaylar ana karakter olan Mes'ude ve kendisiyle zorla evlendirilen Kaddur adındaki karakter üzerinden anlatılmaktadır.³⁴

2. 3. 3. Diğer Eserleri

1. *Hâmilu'l-Ezhâr* (Çiçek Taşıyıcısı, Divan, 1952): Yazarın yayım hayatında kaleme aldığı ilk eseri olan bu eser bir dizi şiir içeren bir divan olup bağımsızlık savaşı öncesinde yayımlanmıştır.

2. *el-Cezâir Beyne'l-Ems ve'l-Yevm* (Dün ve Bugün Arasında Cezayir, Makaleler, 1958): Yazarın geçici Cezayir Hükümeti'nin isteği üzerine kaleme aldığı ve bir

³³ Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 71-76.

³⁴ Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 76-79.

haber ajansının ismini taşıyan bu eser birçok makale içermektedir.

3. *el-Ervâhu's-Şâğira* (Boş Ruhlar, Cezayir: Şeriketu'l-Vataniyye li'Neşr-i ve-Tevzi' Divan, 1967): Eserde yer alan şiirler modern tarzda yazılmıştır ve şiirlerin birçok yerinde kelime tekrarı görülmektedir. Eserin içerisinde yer alan kasidelerden bazıları şöyledir: Ezraku'l-'Ayneyn (Gözlerin Mavisisi), Cundî'l-Kanâl (Kanal Askeri), el-Uğniyetu'l-Mu'âde (Tekrarlanan Şarkı), el-Fellâh (Çiftçi), eş-Şi'r ed-Dâirî (Yuvarlak Şiir), Kabbeletnî el-Yevm Ummî (Bugün Beni Annem Öptü) ve Uğniyetun Lâ Tulehhan (Söylenmeyen Şarkı).

4. *en-Nesr ve'l-'Ukâb* (Kartal ve Akbaba, Cezayir: Şeriketu'l-Vataniyye li'Neşr-i ve-Tevzi' 1985): Çocuklar için olan bu hikâye kitabı edebiyatçı Muhammed Sari tarafından Fransızcaya çevrilmiştir.

5. *Kasas mine'l-Edebi'l-Âlemi* (Dünya Edebiyatından Hikayeler, Cezayir: Şeriketu'l-Vataniyye li'Neşr-i ve-Tevzi' 1983): Yazarın dünya edebiyatından derleyip tercüme ettiği bir hikâye koleksiyonudur.³⁵

3. "el-Muğterib" Adlı Öykünün Çevirisi ve Tahlili

3. 1. Öykünün Çevirisi

- Bin!

- Fakat efendim bu lokanta benim ve ben sahibiyim...

- Sana bin ve konuşma diyorum!

- Fakat kanuna aykırı bir şey yapmadım, bir suç da işlemedim.

- Yeter bu kadar konuşma, merkeze vardığında polise işin gerçeğini açıklarsın.

- Bir dakika rica ediyorum. İş yerini bir hemşerime emanet edeyim.

- Çok yalvardın... Bin yoksa şiddete maruz kalacaksın.

Mevlüt diğer Cezayirli işçilerle beraber polis aracına bindi. Sebebini bilmeden polis merkezine götürüldüler. Doğrusu o işçilerden kimse bu olayı garipse miyordu, onlar Fransa'ya geldiklerinden beri buna alışmışlardı.

Mevlüt ise derin bir üzüntü ve hayret içerisindeydi. O kendisini diğer işçiler gibi değil de Paris bölgelerinden Saint Ouen'nin Kabriyel caddesinde 118 numaralı bir lokantanın sahibi ve bir tüccar olarak görüyordu. Diğer işçiler gibi bir işçi olsaydı o zaman durum anlaşılabilirdi. Fakat o diğerleri gibi değildi. Üstelik bu bulunmayı sırasında iş yeri ne olacaktı? İş yerindeki işleri yürütmesi için birine de emanet edemedi. Hatta kapatması için fırsat bile verilmedi! Bu akıl dışıdır... Akıl dışı!

Arabada arkadaşlarıyla konuştu:

- Bu şekilde alikonulmam akıl dışıdır! Ben bir tüccarım, lokanta sahibiyim, bu şekilde muamele görmem akıl dışı... Akıl dışı! Akıl dışı! Ben olmadığım sırada iş yerinde bir olay olmuş olsa kim mesul olur acaba? Tabi ki de ben mesul olurum, iş

³⁵ Gökğöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 79.

yeri sahibi daima mesul olan kişidir.

İşçilerden biri dikkatlice ve dudaklarından yükselen alaycı bir gülüşle Mevlüt'e baktı. Fakat ne işçi ne de diğerleri bir kelime dahi etmedi. Mevlüt ise kim-seden bir cevap beklemiyordu. O diğerleri gibi basit bir işçi değildi. O Kabriyel cad-desindeki 118 numaralı lokantanın sahibi olan bir tüccardı. Bölge işçilerinden kim 118 numaralı lokantayı bilmez ki? Kim lezzetli kuskus³⁶ yemeğini yememiştir ki? Hatta kim hayalinde dahi olsa bayan işçi Colette'nin gözüne girmeye çalışmamıştır ki?

Bu lokanta üç şey ile meşhurdu: Zarif Fransız işçi Colette, fötr şapkalı ve boynundan hiç ayırmadığı kırmızı yün mendili olan lokantanın sahibi Mevlüt ve lezzetli kuskus. Ticareti karlı ve müşterileri çoktu. Sadece Cezayirli işçiler değil kuskus seven yabancılar da geliyordu.

Siyah araç sireniyle yolu yararak merkeze doğru yola devam ediyordu. Mevlüt ise meşhur bir tüccarın ve bilinmeyen işçilerin eşit tutulduğu bu kötü muameleden dolayı yakınmasına ve karşı çıkışına devam ediyordu.

- Polis merkezine sebepsizce bu şekilde götürülüyorum? Akıl dışı, akıl dışı! İnsanları bu şekilde toplayıp devrim günlerinden bildiğimiz siyah bir araca doldurdular. Şimdi ise sebep nedir? Akıl dışı. Dün sadece müfettiş Raul yanımda yemek yedi. Ah ah işyerini emanet etmeme dahi müsaade etmediler. Bana: "Bin ve konuşma" dedi basit bir polis! Gördünüz mü kardeşler! Basit bir polis iş yeri sahibi birine bu üslupla emir veriyor! Hiçbir şey yapmamama rağmen. İş yerimde bu muameleyi hak edecek bir şey de olmadı. Kimse polisin geldiği anda dahi geliş sebebi-ni bilmiyordu. Araba kapının önünde durdu. Polis silahını yüzümüze tutarak indi ve "herkes arabaya arabaya!" dedi.

İnsanların kimliklerini sormaları, tarif evrakını istemeleri ve şüphelileri almaları haklarıydı. Lakin insanları bu şekilde arabalarında toplamaları akıl dışı ve mantık dışıdır... Devrim yıllar önce bitti ve Cezayir bağımsız. Tüm insanlar bunu biliyor. İnsanları niçin üstünlük taslanılan bir yolla topladılar? Şayet topraklarında Cezayirlileri görmek istemiyorlarsa hükümetimizle anlaşmaları gerekir. Bizi ko-yunlar ve suçlular gibi toplamamalılar. Kinlerinin bu dereceye kadar sürmesi akıl dışı! Silahlı devrim yıllar önce bitti.

Araba merkeze ulaştı. İşçiler silahlar altında indirildi ve koridorların birinde topladılar. Orada yalnız değillerdi. Farklı bölgelerden getirilen başka işçi grupları da vardı. Tutuklanma ve merkeze götürülme durumları benzerdi: Araba kahvehanenin önünde durur ve polis orada kim varsa kuşatır. Sonra binmelerini emreder ve dehlize benzeyen uzun bir koridora boşaltıldıkları merkeze götürülürler. Orada kendileriyle soruşturmaya başlamadan önce uzun saatler beklerler. Bazen de bir gece veya iki gece geçirip herhangi bir soruşturma yapılmadan serbest bırakılırlar. Bu işlemin amacı ise genellikle Cezayirliilere en azından polis tarafından istenmediklerini hissettirmektir.

Mevlüt oraya kendisinden daha önce getirilen ve kendisinde lüks yaşamın

³⁶ Kuzeybatı Afrika ülkelerindeki yöresel yemeklerden biridir.

alametleri beliren bir kişinin yanında ayakta duruyordu ve onunla şöyle konuştu:

- Gördün mü? Onlar işçi, işsiz ve tüccar ayırt etmiyorlar! İş yerini kapatma izin vermediler. Onlara boşu boşuna iş yerini bir başına bırakamayacağımı anlatmaya çalıştım. Cezayir yıllardır bağımsız olmasına rağmen bize suçlulara davrandıkları gibi davranıyorlar. Aramızdaki savaş bitti. Buna rağmen Cezayir onların gözünde aynı Cezayir'di.

Hikâyesini yeniden anlatmaya devam etti: İş yerinin insanlarla dolu olduğu ve çoğunun akşam yemeğini yemediği vakit olan saat sekizde iş yerine geldiler ve bizi buraya tamamen inek gibi getirdiler. Doğrusu diğer işçiler gibi bir işçi veya işsiz olsaydım o zaman anlaşılabilirdi. Fakat ben tüccarım kardeşim ve otel odalarını, lokantayı ve kafeyi içine alan bir iş yerinin sorumlusuyum ve tek başımayım. Colette benim yokluğumda her şeyi yapabilecek mi? Asla. Ayrıca o benim eşim de değil ve benimle beraber. Citroen fabrikasında çalışırken tanıştım onunla. Fakat o ben yokken bir şey yapamaz. Bayan bir eleman iş yerini yürütme mesuliyetini alamaz. Adam bir kelime dahi etmedi. Ardından Mevlüt sustu ve söze yeniden başladı.

- Biliyorum kimliğimi inceledikten sonra beni serbest bırakacaklar. Fakat... Fakat bizi alıkoydukları yol tüm kanunlara aykırıdır. Ben tüccarım kardeşim ve iş yerimi herkes hatta polis bile bilir. Müşterilerim arasında polis müfettişi Raul vardır. O ve arkadaşları daima öğle veya akşam yemeği için gelir. Buna rağmen diğer insanlar gibi beni bu şekilde alıkoydular. Bu ilginç değil mi? Ne evrakımı ne hiçbir şeyimi istemediler. Geceyi burada veya başka bir mekânda geçiririm. Önemli değil. Fakat iş yerini bir başına bıraktım. Colette benim yokluğumda ne yapacak? Üstelik en önemlisi ne? Mesuliyet! Şayet yokluğumda iş yerinde bir olay olsa, acaba bunun sorumlusu kim? O kişi benim tabii ki. Ben mesulüm. Çünkü iş yeri sahibi benim. Colette elemandır. Mesul kişi değil. Zaten eşim de değil. Müşterilerin çoğu onu ortağım sanıyor. Çünkü o kasiyerlik yapıyor. Fakat aslında o sadece bir eleman. Mali işlerde onu görevlendirdim. Çünkü hesabı iyi yapıyor ve güvenilir bir kişi. Onunla yıllar önce tanıştım ve o güvenilir biri bunda şüphe yok. İnan bana kardeşim kime güvenip güvenmeyeceğimi bilirim.

- Sayın memur önemle belirtiyorum...

- Evrakın.

- Efendim söyledim size iş yeri bürosunun çekmecesinde bıraktım.

- Ne iş yapıyorsun?

- Sayın memur ben kafe, lokanta ve bir otel sahibiyim. Ben Mevlüt Saint Quen'de Kabriyel caddesinde 118 numaralı iş yerinin sahibiyim. Müfettiş Raul ve arkadaşları beni çok iyi tanırlar. Benim yanıma kuskus yemeye gelirler. Siz de aynı şekilde efendim kuskus yemeye gelebilirsiniz. İstedığınız zaman gelebilirsiniz ve biz de hürmetle karşılanırsınız. 118 numaraya gelmeniz gerekir efendim.

- Fransa'ya ne zaman geldin?

- Fransa'ya ne zaman geldim... On bir yıldır, 1959 senesinde geldim.

- Nerede çalışıyordun?

- Citroen fabrikasında efendim.

- Maaş bordroları yanında mı?

- Bordroları nerede sakladığımı bilmiyorum. Ama kesin evdeki evrakımın içerisinde kalan bordrolar var.

- Ne zamandan beri işsizsin?

- Fakat efendim ben işsiz değilim. Ben çalışıyorum ve işyeri sahibiyim size söylediğim gibi.

- Citroen fabrikasındaki işi ne zaman bıraktın?

- Yaklaşık olarak bir sene önce.

- Kafeyi, lokantayı ve oteli aldığın paraları nereden getirdin?

- Bu iş yerini satın almadım, sadece kiraladım.

- Böyle bir iş yerini kiralayabilecek para sana nerden geldi?

- İşten geldi efendim, alın terinden, geçen yıllar boyunca iş yerini kiralayabilmek için tutumlu oldum.

- Ben yirmi yıldır polisim ve otelde bir daire kiralayacak para biriktiremedim. Sen bu paraları nasıl biriktirdin?

- Fakat efendim, siz yıllar boyunca ekmek ve patates yiyemezsiniz.

- Seninle eğlenemem. Şüphe yok ki sen bu paraları çaldın. Yoksa maaşının tamamıyla bahsettiğin iş yerini kiralayamazsın.

- Ben nasıl çalarım? Teyit ediyorum efendim ben temiz bir işçiyim!

- Sözlerini ispat edecek delilin var mı?

- Citroen fabrikasında yağ kısmının başkanına beni sor. Size işlerinde canla başla çalışan işçilerden biri olduğumu söyleyecek.

- Bu manasız bir söz. İş yerini kiraladığın paraları nasıl kazandığını ispat edecek delilin yoksa sen hırsızısın.

- Önemle belirtiyorum efendim ben kimseyi soymadım. Bana fırsat verirsen sözümün doğruluğunu ispatlayacak delillerin hepsini getireceğim.

- Güzel, Cezayir'e vardığında hakkını istemek için delillerini hazırla.

- Cezayir mi efendim? Fakat... İş yerim... Evrakım... Hesaplarım... Paralarım...

- Haydi defol karşımdan... Polis! Sonraki...

- Polis diğer işçileri aynı yöntem ve alayla sorgulamaya devam etti. Mevlüd'ün üzerine ise Cezayir'e dönüş kelimesi yıldırım düşüşü gibi indi. Fransa'da geçirdiği tüm yıllar hayalini kurduğu iş yerini kiralamak ve ticareti meslek edinmek içindi. Hayalini gerçekleştirip tüccar olduğunda kendisini bir uçurumda buldu.

Günlerini ve bu günlerin saatlerini araba yağları ve zehirli gazlar içerisinde ne kadar da çok saydı. Nice günler aç geceledi ve kendisine tahammül edilemeyecek şeyler yükledi. Kendini yarımını rahatlatıcak olan günlük ücretini biriktirmek için ağır şartlarla zorladı. İşçi arkadaşları hafta sonu tatiline ve eğlenmek için bir yol bulmalarına sevinirken o kendisini eğlenmeye ve para harcamaya iten tüm dürtülerini dizginledi. Arkadaşları kendilerine güzel gözüken her şeyden yiyip içtiler. Mevlüt ise kendini yaşamın zaruri ihtiyaçlarıyla ve elbiseyle kanaat etmeye zorladı. Bu hayatından ise memnun ve hoşnuttu. Ta ki bu iş yerini kiralayacağı gün gelip özgür bir tüccar olana kadar. Artık hayatının bir anlamı olmuştu. Çaba gösterdiği

her şeyi gerçekleştirmişti. Fakat bir şeyi unutmuştu. O kendi toprağı olmayan ve mesele Cezayirliler ise hiçbir kanunu tanımayan bir otoritenin hüküm sürdüğü bir yerde yaşayan Cezayirliydi.

Mevlüt umutsuz bir yakınmayla yayındaki bir kişiye sözlerini yöneltti:

- Bu şekilde Cezayir'e dönüyorum... İşlerimi ayarlamadan ve iş yerimi satmadan. Paralarımı ve elbiselerimi almadan. Bu kırmızı zulmün ta kendisi değil midir? Ben tüccarım. Hırsız ve işsiz değilim. Buna rağmen bu şekilde kovuluyorum. Cezayir'e dönüyorum bir ekmek parası dahi olmadan. Yollarda dilenci olacağım. Mallarımı ise kaybedeceğim. On beş yıl yorucu işlerde olup tutumlu olmam dilenci olmak içindi. Bu günahın ta kendisi değil midir? Yazık şayet bilseydim bu şekilde kovulacağımı çalışmayı ve ticaret yapmayı düşünmezdim. Hatta tüm çirkin işleri yapardım. Benimle suçlunun arasındaki fark nedir? Allah için bana söyle! On beş yıl boyunca iş yerini kiraladığım parayı frank frank biriktirdim. Sonuç ne? Kendimden kıstığım Sen Nehri³⁷ gitti. Allah'ım Cezayir'e indiğimde kendime bunu nasıl yapacağım? İnsanlara ne diyeceğim? Bu hikâyeme kim inanır Allah'ım!

Mevlüt konuşmalarına ve derin kederlenmelerine bir kişiden başka bir kişiye, gençliğinin ve çabasının, sonucunda mahrumiyetten başka bir şey elde edemediği servet karşılığında alındığı uzun yılların hikâyesini anlatarak devam etti. O Fransa'dan hakikaten ayrılacağına ve bu şekilde yarın Marsilya'ya yönelen trene bineceğine inanamıyordu. O anda acıların geçici bir kâbus olmadığını anladı. Yalnızca hoşuna gitse de gitmese de yüzleştiği bir gerçektir. Gözlerinin derinliklerinde bu akıbete hüznün olarak akıtmak için gözyaşı damlaları aradı fakat gözleri uzun zamandan beri, Cezayir'deki ailesinden tüm haberleri ve mektupları kestiğinden beri ve Paris'de ticaret ve istikrar hayali zihnini meşgul ettiğinden beri kuruydu.

Kendisine şöyle dedi:

Ağlayamıyorum dahi. Bir anda her şeyi kaybettim. Sevinci ve hüznü kaybettim. İçerisinde hüznün olmayan ve pişman olmak için ümitsizce acı çekiyorum. Allah'ım! Tanıdıklarımla ve ailemle nasıl karşılaşacağım? Vatanıma kovulmuş bir suçlunun dönüşü gibi dönüyorum. Niçin bunların hepsi Allah'ım? Niçin?

Fransa'dan kovulmuş onlarca Cezayirliyi taşıyan tren Marsilya'ya doğru harekete geçti. Her birine, Fransa'nın herhangi bir yerinde siyah fabrika dumanları altında bıraktıkları hatıraları ve gençlikleri tren pencerelerinin onlara sunduğu peş peşe manzaralar boyunca görünüyordu.³⁸

3. 2. Tahlil

3. 2. 1. Öykünün Kimliği

el- Muğterib (Göçmen) isimli öykü Abdulhamid b. Hadduka'nın "el- Kâtip ve Kasas Uhrâ (Yazar ve Diğer Öyküler, Cezayir: Şeriketu'l-Vataniyye li'tevzi' ve-Neşr 1974)" isimli öykü koleksiyonu eserinde yer alan on öyküden birisidir. Öykü kolek-

³⁷ Fransa'da bir nehir.

³⁸ Öykünün Arapça metni için bkz: Gökgöz - Yıldırım, *Modern Cezayir Öyküsü*, 206-212.

siyonun yayım tarihi ele alınan öykü içerisindeki ifadelerden ve yayım tarihinden anlaşılacağı üzere bağımsızlık sonrasında yayımlandığı görülmektedir. Eserde yer alan öyküler 1963-1971 tarihleri arasında kaleme alınmıştır. Yazar koleksiyonda sevgi, göç, boşanma, evlilik, gibi sosyal konuların yanı sıra eser telifi konusunu da işlemektedir. Bu öyküde de Cezayir'den Fransa'ya bir lokanta açma hayaliyle giden Mevlüt adlı karakterin Fransa'da başına gelen olayları ve uğradığı haksızlıkları son derece sade, yalın ve fasih bir dille ele alınmıştır.

3. 2. 2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

İlahi bir diğer adıyla egemen bakış açısında, öyküyü anlatan kişi kendisinden “ben” diye bahsetmez, daima III. tekil kişi zamiri olan “o” zamirini kullanır. Anlatıcı her zaman ve her yerde olup metindeki olayların tümüne hâkimdir. Adeta öykü karakterleriyle ilgili tüm bilgileri, onların fikirlerini, maksatlarını anlar ya da hisseder, karakterlerin geçmişte ve gelecekte yaşayacaklarını önceden kestirir, birbirinden bağımsız mekânlarda meydana gelen durumları betimleyerek okura aktarır. Bu bakış açısı özetle yazarın hikâyede yer alan tüm olaylara vakıf olduğu bir bakış açısıdır. Abdulhamid b. Hadduka el-Muğterib adlı öyküde de ilahi bakış açısı kullanmakla birlikte yer yer anlatıcının olayları ana karakterin gözüyle ya da tanık olarak aktardığı kahraman bakış açısını da kullanmıştır. Aşağıda yer alan pasajlar bu ifadeyi destekleyici mahiyettedir.

“Fakat polis Mevlüt’ün anlattıklarını kulak ardı edip Mevlüt’ü hırsızlıkla itham eder ve bu şekilde birinin böyle bir iş sahibi olabileceğine inanmaz. Bunun üzerine Mevlüt kendisini haklı çıkarmaya çalışır. Fakat polis ‘Bu işi nasıl kurduğuna dair delilini sunmadıkça sen hırsızın’ diye karşılıkta bulunur.”

“İşte Cezayir’e dönüyorum bir ekmek param dahi olmadan. Koskoca on beş yıl bir dilenci olmak için sarf edildi. Sonunda böyle olacağını bilseydim bir tüccar değil de her türlü kötü işleri yapan biri olurdu. Her türlü suçu işleyen biriyle artık aramda ne fark var? On beş yıl boyunca lokantayı kiralamak için frank frank biriktirdim ben paramı. Peki ya sonuç ne oldu? Kendimden kıstığım nehir bir anda yok oldu. Cezayir’e döndüğümde insanlara ne diyeceğim? Bu hikâyeme kim inanır Allah’ım.”

3. 2. 3. Anlatım Tekniği

Anlatım teknikleri, kişilerin işittiklerini, bizatihi var olduğu olayları, müşahede ettiklerini, diğer kişilere aktarma ihtiyacı ve zihninde şekillendirdiği unsurları doğru bir anlatım tekniğiyle aktarmaya yarayan bir yapı unsuru olarak bilinir. Daha çok bir olay örgüsü etrafında cereyan eden edebi unsurlar olan hikâye ve romanlarda karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla söz konusu bu olayları okura aktarmak için bir takım anlatım tekniklerine ihtiyaç vardır. Tekniklerden bazıları; anlatma, gösterme, özetleme, diyalog, iç konuşma, iç çözümleme, bilinç akışı, tasvir (betimleme) ve portredir. Göçmen isimli bu öyküde ise bu anlatım tekniklerinden Anlatma tekniği çok sık kullanılmıştır. Aşağıdaki pasaj öyküde anlatım tekniğinin olduğunun göstergesidir.

“Fakat polis Mevlüt’ün anlattıklarını kulak ardı edip Mevlüt’ü hırsızlıkla itham eder ve bu şekilde birinin böyle bir iş sahibi olabileceğine inanmaz. Bunun üzerine

Mevlüt kendisini haklı çıkarmaya çalışır. Fakat polis 'Bu işi nasıl kurduğuna dair delilini sunmadıkça sen hırsızın' diye karşılıkta bulunur."

3. 2. 4. Olay Örgüsü

Öyküye dış yapısı itibariyle bakıldığında giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluştuğu görülmektedir. Hikâyenin giriş kısmında yazar doğrudan polislerin Mevlüt'ü lokantasından alıkoymasıyla başlar ve Mevlüt'ün lokantayı açmadan önceki hayatını gelişme kısmında sunar. Sonuç kısmında ise nice umutlar besleyerek açtığı lokantasının kapatılıp sınır dışı edilmesi ve ana karakterin bu durumdan duymuş olduğu derin üzüntü işlenmektedir. Ana karakter olan Mevlüt'ün olan bitenden habersiz bir şekildeyken lokantasına giren polislerin Mevlüt'ü alkoymaları esnasında söylemiş oldukları söz bu polislerin tahammülsüz, konu Cezayirliyle olunca şiddete meyilli insanlara bürünmelerinin ve mevcut sistemin Cezayirliyle karşı diktatör bir yapısının olduğunun göstergesidir.

إِنَّكَ أَكْثَرَتَ التَّرَجِي... إِرْكَبْ وَإِلَّا اضْطَرَّرْتَ لِإِسْتِعْمَالِ الْعُنْبِ

"Çok yalvardın! Bin yoksa şiddete maruz kalacaksın."

Mevlüt polis aracına bindikten sonra diğer Cezayirli işçilerle karşılaştığında ve bu kişilerin bu durumu gayet normal bir durum gibi karşılamaları ve garipsememeleri, bu türden olayların Cezayirliyle Fransa'ya geldiğinden beri var olduğunun farkında olmalarının ve zulmü kabullenmiş olduklarının göstergesidir. Zira işçilerden birinin Mevlüt'ün yakınmalarının ardından alaycı bir şekilde Mevlüt'e bakıp gülmesi ve hiçbir şey dememesi bu yargıyı destekler niteliktedir.

نَظَرَ إِلَيْهِ أَحَدُ الْعَمَالِ مَلِيًّا وَبَسَمَةً سَاحِرَةً وَكَجَنَّةٍ لَمْ يُجِبْ بِكَلِمَةٍ وَلَا هُوَ وَلَا غَيْرُهُ

"İşçilerden biri ona dikkatlice alaycı bir gülümsemeyle baktı fakat ne o ne başkası bir kelime dahi söylemedi."

Mevlüt karakola götürülürken yakınmalarına devam ettiği sırada devrimin bitip Cezayir'in artık bağımsız bir ülke olduğunu ve bu şekilde kötü bir muameleyle alıkonulmasını söylemesi yazarın, öyküyü Cezayir'in bağımsız olmasından sonra kaleme aldığına ve öykünün yazıldığı zamandaki Fransız zulmüne dikkat çekmek istediğini gösterir. Ayrıca gözaltına alınanların siyah bir araca bindirilmesi de Mevlüt'e devrim günlerini hatırlattığı için yazarın sembolizmden az da olsa yararlandığını söylememiz mümkündür.

Yazar, Mevlüt ve işçilerin karakola ulaştıktan sonra hapisanede önceden ve aynı şekilde sebebi bilinmeksizin farklı bölgeden getirilmiş olan bir grup daha Cezayirli vatandaşla karşılaşmış olmalarını ifade etmekle Fransa'da Cezayirliyle olan zulmün ve haksızlığın ülke geneline yayıldığını dile getirmeye çalışmıştır. Ayrıca yazar gözaltına alınan Cezayirli vatandaşların uzun saatler boyunca bekletilmesini hatta birkaç gece sorgusuz sualsiz nezarete bekletmelerini dile getirmekle polislerin Cezayirliyle Fransa'da kendilerinin istemediğini hissettirmeye çalıştıkları çok net olarak anlaşılmaktadır. Ana karakter Mevlüt'ün "Cezayir onların gözünde hala aynı Cezayir" diye serzenişte bulunması ise Cezayir'in bağımsızlığını almış olsa da Fransa'nın Cezayir'i hala bir sömürge devlet olarak gördüğüne ve bundan vazgeçmeyeceğine vurgu yapılmaktadır.

Karakola ulaşan Mevlüt'ün bir işçiye dert yanması ve bu işçiden herhangi bir dönüt alamaması yazarın öyküde monolog tekniğini kullandığı gösterir. Yazar monolog tekniğinin yanı sıra karşılıklı diyalog, bilinç akışı ve "Bu akıl almaz" cümlesini sıkça tekrar etmekle leitmotiv tekniklerini fasih, yalın, akıcı ve yer yer şiirsel bir dille ustaca kullanmıştır. Bilinç akışı tekniğine örnek olarak şu pasaj dikkat çekicidir:

"Bu şekilde Cezayir'e dönüyorum. İş yerimi satmadan, paramı ve elbiselerimi almadan. Bu zulmün ta kendisi değil midir? Ben bir tüccarım hırsız değilim. Buna rağmen bu şekilde muamele görüyorum. İşte Cezayir'e dönüyorum bir ekmek param dahi olmadan. Koskoca on beş yıl bir dilenci olmak için sarf edildi. Sonunda böyle olacağını bilseydim bir tüccar değil de her türlü kötü işleri yapan biri olurdu. Her türlü suçu işleyen biriyle artık aramda ne fark var? On beş yıl boyunca lokantayı kiralamak için frank frank biriktirdim ben paramı. Peki ya sonuç ne oldu? Kendimden kıstığım nehir bir anda yok oldu. Cezayir'e döndüğümde insanlara ne diyeceğim? Bu hikâyeye kim inanır Allah'ım"

Yazar Mevlüt'ün ve diğer Cezayirlilerin usulsüz bir şekilde alikonularak karakolda toplanmalarını koyunlara, ineklere ve suçlulara benzetmesi ve Mevlüt'ün onca uğraş sonucu karakolda memur tarafından hırsızlıkla itham edilerek sınır dışı edilmesinin ardından yaşadığı derin üzüntüyü "*Kendimden kıstığım nehir bir anda yok oldu*" cümlesiyle cümlede geçen nehir kelimesini paraya ve servete benzetmesi tasvir metaforunu ustaca kullandığını göstermektedir. Ayrıca Mevlüt'ün sınır dışı edilmesine karar verildiğinde söylediği cümlelerden birkaçı şiirsel bir üslup ve mecazi anlam barındırmaktadır. Bu duruma örnek olarak:

فَتَشَّ فِي أَعْمَاقِ عَيْنَيْهِ عَنْ قَطْرَاتِ دُمُوعٍ لِيَسِيلَهَا حُزْنًا عَلَى هَذِهِ النَّهَائِيَةِ وَ لَكِنَّ عَيْنَيْهِ كَانَتَا يَابَسَتَيْنِ

"Gözlerinin derinliklerinde bu akıbeta hüzün olarak akıtmak için gözyaşı damlaları aradı fakat gözleri kuruydu."

3. 2. 5. Karakterler

Öykünün karakterleri, Cezayir'den Fransa'ya göç eden Mevlüt, lokantada hesap işleriyle uğraşan ve güvenilir olan bayan bir eleman, ana karakterle aynı akıbeti yaşayan Cezayirli göçmen işçiler, Fransız polisleri ve olaydan bir gün önce Mevlüt'ün kendisiyle beraber yemek yediği lokantanın daimî müşterisi müfettiş Raul'dur. Yazar Mevlüt'ün fötr şapkalı ve boynundan hiç ayırmadığı kırmızı ipek mendilinin olduğunu aktararak ana karakterin giyim kuşamına dair betimlemede bulunmuştur. Ayrıca yazar Mevlüt'ün karakterini kendisinden daha düşük mertebede olan işçilerden üstün tutmuş ve Mevlüt'ü kibirli bir karakter olarak okura sunmuştur. Aşağıdaki cümle bu yargıyı destekler niteliktedir.

فَلَوْ كَانَ عَابِلًا كَعَمِيرِهِ مِنَ الْعَمَالِ لَهَانَ الْأَمْرُ وَ لَكِنَّهُ لَيْسَ كَالْآخَرِينَ. فَهُوَ لَمْ يَكُنْ مَجْرَدَ عَامِلٍ بَسِيطٍ إِنَّهُ تَاجِرٌ.

"Diğer işçiler gibi bir işçi olsaydı o zaman bu durum kabul edilebilirdi. Fakat o diğerleri gibi değildi. O basit bir işçi değil bir tüccardı."

3. 2. 6. Zaman

Anlatmaya bağlı edebi eserler olan öykü ve roman gibi türlerde zaman olmazsa olmaz unsurlardan biridir. Özellikle de bir olay hikâyesi tarzında yazılan öykü veya romanlarda olayların başladığı ve sona erdiği zaman dilimi genellikle verilir. Öykü ve romanlarda genelde iki tür zamanla karşılaşılır. Bunlardan biri karakterlerin bizatihi içerisinde bulunduğu zamanı işaret eden ve hikâyede yer alan olayların bu zaman diliminde gerçekleştiği gerçek zamandır. Diğeri ise hikâyedeki karakterlerin geçmişe giderek kendi zihinlerinde önceden yaşanmış olan olayların cereyan ettiği zaman dilimi olan kozmik zaman dilimidir.

Bu öykümüzde ise zaman olarak ana karakter Mevlüt'ün Cezayir'den Fransa'ya göç ettiği tarih olan 1959 senesinin ve karakola varış saati olan ve lokantanın tıklım tıklım olduğu zaman dilimi olan saat akşam sekizin verilmiş olması gerçek zaman terimine uymaktadır. Kozmik zaman olarak ise Mevlüt'ün "*Devrim yıllar önce bitti. Cezayir artık bağımsız*" cümlesinden anlaşılacağı üzere ana karakterin nostalji yapıp geçmişe gitmesi Cezayir devriminin sonrasının zaman dilimi olarak verildiğini göstermektedir.

3. 2. 7. Mekân

Mekân kavramı, bir öyküde veya romanda cereyan eden olayların meydana geldiği yerlerdir. Öykülerde genel itibariyle kurgusal bir hayat oluşturmaya çalışılır. Tıpkı kahraman ve zaman unsurları gibi mekân unsuru da bu kurgusal dünyanın bir unsuru haline gelir ve müellifin objektif tutumu çerçevesinde şekillenir.

Bu öyküdeki olayların gerçekleştiği mekânlar ise, lokantanın adresi olan Fransa'nın Saint-Ouen şehrinin Kabriyel caddesi, Fransa'da bir karakol, ana karakter Mevlüt'ün lokantayı açmadan önce çalıştığı fabrika ve Fransa'nın başka bir şehri olan Marsilya'dır.

3. 2. 8. Dil ve Üslup

Roman ve öykü gibi edebi eserlerde, dilin, ifadenin ve üslûbun bu türlerde yazılan eserlere kattığı mana son derece güçlüdür. Öyle ki ifade ve üslubun bir beraberlik arz etmesi ustaca bir dil kullanımını gerekli kılmaktadır. İnsanoğlunun hayatında tüm olayların, nesnelere ve anlatılması gereken her bir konunun ifade edilmiş biçimleri vardır. Bu ifade edilmiş tarzları sözcüklerin ve kelimelerin eşsiz uyum içerisinde olmasını gerektirir. Kelimelerin ifade edilmiş şekilleri, başka faktörlerle birlikte bir öykünün veya bu öykünün yazarının üslûbunu yaratır.

Yazar Abdulhamid b. Hadduka göçmen isimli bu öyküsünde son derece sade, yalın ve Arapçanın lehçelerinden uzak tamamen fasih bir dille anlatmak istediği mesajı okurlara aktarmaya çalışmıştır. Yer yer tasvirler ve şiirsel ifadeler yer almakla birlikte öykü muğlak ifadelerden tamamen uzaktır. Olay hikâyesi tarzında yazılan bu öyküde hikâyeye tekniklerinden bilinç akışı, leitmotiv, monolog, diyalog, sıklıkla ve ustaca kullanılmıştır.

3. 2. 9. Konu ve Tema

Yazar el-Muğterib (Göçmen) isimli öyküsünde göç teması üzerinde yoğun-

laşmaktadır. Yazarın öyküde olaylar arasında inşa ettiği kurgu ve dili sebebiyle bizatihi yaşanmış olaydan ziyade yazarın böyle bir öyküyü kaleme alması gerektiğine inandığından dolayı yazdığı izlemine doğurmaktadır. Yazar ülkesinden göç eden Mevlüt adındaki ana karakterin Fransa'ya çalışmak ve sonrasında hayali olan lokantasını açmak için göç edişini ardından sebepsiz bir şekilde alikonularak sınır dışı edilmesini göç temasıyla aktarmakla beraber yer yer pişmanlık temasına da yer vermektedir. Zira öyküde geçen şu cümle pişmanlık temasının varlığını destekler niteliktedir:

لَوْ ظَنَنْتُ أَنِّي سَوْفَ أُطْرَدُ بِهَذِهِ الصُّورَةِ لَمَّا فَكَّرْتُ فِي عَمَلٍ وَلَا فِي تِجَارَةٍ

“Şayet bu şekilde kovulacağımı bilseydim ne çalışmayı ne de ticaret yapmayı düşünmezdim.”

3. 2. 10. Ana Fikir

Yazarın okurlara aktarmak istediği esas mesaj; Sömürge devleti olan Fransa'nın Cezayir'i işgal etmesinden ve Cezayir'in bağımsızlığını ilan etmesinden yıllar geçmiş olmasına rağmen Fransız yönetiminin Cezayir halkı üzerine olan zulmünün hala devam etmesi ve Cezayir vatandaşının hüviyetini değersiz görmesidir. Nitekim öyküde geçen pasaj bunu destekleyici mahiyettedir.

“Mevlüt arzu ettiği çoğu şeyi gerçekleştirmişti. Fakat bir şeyi unutmuştu. O kendi toprağı olmayan ve mesele Cezayirli ise hiçbir kanunu tanımayan bir otoritenin hüküm sürdüğü bir yerde yaşayan Cezayirliydi.”

Sonuç

Abdulhamid b. Hadduka'nın el-Muğterib (Göçmen) isimli öyküsünde son derece sade, fasih ve akıcı bir üslup kullandığını ve öykünün muğlâk ifadelerden uzak olduğunu söylemek mümkündür. Genel itibariyle öykü günlük yaşamdan bir kesit olan durum hikâyesi tarzında değil de daha çok bir olay etrafından dönen olay hikâyesi tarzında kaleme alınmıştır. Öyküde serim, düğüm ve çözüm kısımlarının bulunması bu ifademizi destekler niteliktedir. Olay hikâyesi tarzında yazılan bu öyküde hikâye tekniklerinden bilinç akışı, leitmotiv, monolog, diyalog, sıklıkla ve ustaca kullanılmıştır. Zaman zaman az da olsa tasvire ve betimlemeye yer verilmiştir. Öyküde ana karakter olan Mevlüt'ün uğradığı haksızlık sonucu sınır dışı edilışı ve bundan derin üzüntü duyan Mevlüt'ün psikolojikmen çöküşüne ve Cezayir'in Fransız sömürgesinden çıkıp bağımsız olmasına rağmen Fransa ile olan sıkıntılarının halen sürdüğüne değinilmiştir. Ana karakter üzerinden dönemin baskıcı sömürge güçlerinin Cezayir halkına yaşatmış olduğu sıkıntılar anlatılmaktadır. Bu yüzden yazarın Fransa'da bulunduğu zaman diliminde orada bulunan Cezayirlileri gözlemlemesi öyküde yer alan olayların gerçek hayattan bir kesit olma ihtimalini arttırmaktadır. Ayrıca karakterin duygularının akıcı bir şekilde sunulması da bu ihtimali destekler. Ana karakterin sebepsizce karakola götürülmesi ve herhangi bir açıklama yapılmaması hikâyede merakı celbeden unsurlardan en önemlisidir. Öykü metinlerinde yer alan olay örgüsünün gerçek hayattan bir kesit olması gerekmemektedir. Fakat kurulan bu olay örgüsünün gerçekçi bir şekilde kurulması öy-

künün temel özelliklerinden biridir. Öykünün başlıca eleştiri noktalarından birisi de sebepler örgüsünün tam anlamıyla inşa edilememiş olmasıdır. Fakat buna rağmen yazarın üslubunun açık, anlaşılır ve sade olması, olay örgüsünün herhangi bir kesinti olmadan sunulması yazarın vermek istediği mesajı aktarabilmesine olanak sağlamıştır.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Bakkar, Ahmed. "en-Nassu'l-Muvazi fi Rivayeti el-Caziye ve'd- Derviş li 'Abdilhamid b. Hedduka". *el-Kısmi'l-'Arabi Dergisi* 23 (2016), 231-244.
- Can, Ahmet Hamdi. *Modern Cezayir Edebiyatı ve et-Tahir Vattar'ın Romanlarında Toplumcu Gerçeklik*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora, 2013.
- Ekinci, İsmail. "Ürdün Hikâyeciliği ve İlyâs Ferkûh'un 'Denizi Kim Sürüyor?' İsimli Hikâyesi". *EskiYeni* 43 (2021), 337-350. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.836405>
- Gökgöz, Turgay. *Modern Cezayir Edebiyatı*. İstanbul: Akdem Yayınları, 2020.
- Gökgöz, Turgay - Yıldırım, Menekşe Filiz. *Modern Cezayir Öyküsü*. İstanbul: Akdem Yayınları, 2019.
- Hadduka, Enis b. "Benhedouga". *es-Siretu'l-Kamile li 'Abdilhamid b. Hadduka*. Erişim 12 Haziran 2021. <https://www.benhedouga.com/content/-السيرة-الكاملة-لعبد-الحميد-بن-هدوكة>
- Havârî, Muhammed. "el-Mecelletu es-Sakâfiyye el-Cezâiriyye". *Ma'lûmât Cedîde Havle'l Edîb el-Cezâiri Abdulhamid b. Hadduka*. Erişim 27 Aralık 2021. <https://thakafamag.com/?p=8816>
- Kûse, Allâve. *Edebiyyetu'l-Kıssati'l-Cezâiriyyeti'l-Kasîra 2000-2012*. Cezayir: Muhammed el-Emîn Dibâğîn Üniversitesi Diller ve Edebiyat Fakültesi, Doktora, 2015.
- Mahlûf, 'Âmir. *Mezâhiru't-Tecdîd fi'l-Kıssati'l-Kasîra bi'l-Cezâir*. Şam: İttihâdu'l-Kuttâbi'l-'Arab, 1998.
- Rakîbî, Abdullah Halîfe. *el-Kıssatu'l-Kasîra fi'l-Edebi'l-Cezâiriyyi'l-Mu'âsir*. Lübnan: Dâru'l-Kâtibi'l-Arabî li't-Tibâa' ve'n-Neşr, 1969.
- Rakîbî, Abdullah Halîfe. *Tatavvuru'n-Nesri'l-Cezâiri el-Hadis*. Tunus: ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-Kitâb, 1978.
- Sa'dullâh, Ebu'l-Kâsım. *Dirâsât fi'l-Edebi'l-Cezâiriyyi'l-Hadis*. Cezayir: Dâru'r-Râidi li'l-Kitâb, 2007.
- Şensoy, Sedat. "Suriye Öykücülerinden Züheyr eş-Şelebî'nin Hamidiye'deki Çılgık İsimli Öyküsü". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/48 (2019), 119-132.
- Tasa, Muhammet. "Suriye Öykücülerinden Mâcid Reşîd El-'Uveyyid'in 'Sıcak Bir Yaz'ı". *Marife* 6/2 (2006), 133-150. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3343731>
- Yaşlak, Sevda. *Abdulhamid B. Hadduka ve Ğaden Yevm Cedit Adlı Romanı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2014.